

KONTRA FERENC

Ódium

Nem is így hívták, de az emlékezet mégis így őrizte meg, ahogyan a háta mögött emlegették: Ódiumnak.

Ültem a kopott bordó bársonykanapén, az övé volt, aztán a halála után az új házigazdáké, akik velem szemben ültek. Udvariasan, kedvesen, óvatosan, mintha rég-múlt széttört porcelánján lépkednék, mert említettem, hogy már jártam itt egyszer, nagyon régen, és sok mindenre emlékszem. Köztünk az ovális borovi fenyőből készült intarziás asztal, rajta szecessziós váza nárciszokkal, kék liliumokkal. A tálon illatozó citromos-csokoládés pite rétegezve, pontosan úgy felvágva, ahogyan anyám szokta, gyerekkoromban ez volt a kedvenc süteményem. Nem is tudom, mi ennek az édességnek a hivatalos neve.

– Leginkább annak a helynek a nevét viseli, ahol éppen készítik – igazít el a háziasszony.

– Nem gondoltam, hogy egyszer még újra itt ülök. Egy tekintélyes író otthona volt, akkoriban még volt tekintélyük az íróknak, én nem ismerek olyant, akinek manapság lenne akkora tekintélye, mint amekkora errefelé neki volt.

– Valóságos Ódium, így mondták – bólogatott a házigazda. – Akkoriban még volt jelentősége annak is, ha megszólaltak, tekintélyesebb szereplői voltak a közéletnek, mint bármely politikus. Az ő hangja nélkül nem múlt el vasárnap, és mindenki figyelt arra, mit mondott.

– Ezért kellett a politikának az írókat manipulálni, hogy mit mondjanak, mert inkább nekik hittek. Előfordult a fénykorban, hogy valakinek kétszázezer példányban kelt el a könyve – bólogattam. – Ahogyan megszólalt, mint a zongora első akkordja, már maga a hanghordozása is hozzátartozott a stílusához. Az emberek már várták, hogy mikor következik, mert hozzászórtak, hogy a leveleket a szerző nekik címezte. Úgy tanította őket pl. művelődéstörténetre, hogy sosem tűnt didaktikusnak, úgy beszélt a saját életéről, hogy abban sokak sorsa benne volt, képszerűen érzékeltette saját sétáit a tájban és a művészetekben. Életművének levelezésében maga az ismeretterjesztés szakmai hivatása volt a központi gondolat. Mára az is avítnak számít, ha egyáltalán ilyesmiről beszélünk.

A véletlen hozta, hogy éppen engem hívtak meg egy irodalmi estre. Nagyon ritkán tartanak itt ilyen rendezvényeket. Az is véletlen, ezt követően éppen ebbe a házba hívtak. Talán azért, mert a ház mostani tulajdonosai is hallották, mi mindent meséltem Ódiumról.

Annyiszor mondtam már, hogy hiszek a véletlenekben, és szeretek is erről beszélni. Nem akarok meggyőzni senkit róla, hogy mekkora jelentőségük van, nekem csak történeteim vannak. Mindenesetre tény, hogy Ódium a Duna kanyarulatában, egészen közel a nagyszüleim házához, nagyjából száz kilométerre lakott ettől a helytől, ahol most beszélgetünk. Élvezte a közeli harangszót és a hajókürtök hangját, melyek a löszpart és a folyó között visszhangzottak. A parti fűzfák bólogató nyugalmát a római erőd aljában, a zöld bóbítás szőlőhegy oldalát, a vízfelületre tekintő ég színe és a túlsó part kék nyárfái később több novellájából visszaköszöntek.

Itt tartottam a gondolataimmal, amikor vendéglátóm szemmagasságban nyújtotta már felém a míves porcelántálat a pitével, hogy vegyek még, hiszen az előbb azt mondtam, hogy gyerekkorom kedvenc süteményem volt. Csak elkalandoztak a gondolataim, és közben összecúszott a fejemben az idő, a sütemény természetesen friss és üde volt, jóízűen megettem a következő hosszúkás szeletet is, közben a házigazdámat hallgattam, akik megmutatták, mit hogyan javítottak és alakítottak át.

Vendéglátóimnak elmeséltem, hogy jártam itt egyszer, és nagyon lehangoló emlék maradt. Még ha nem is az én világot tükrözte, azért én is becsültem őt. Akkoriban már végképp a margóra szorult. Talán kapott még díjakat, telt házakat, a megbecsülés minden létező formáját, de valójában a fiatalok már régen nem olvasták, és ezt érezte is.

Amikor megjelent az utolsó könyve, velem küldték el a tiszteletpéldányt, hogy adjam át neki. Az ilyesminek akkoriban még megvoltak a hagyományai. Az ivászat az egyetlen domináns kiadóban, szűk elit éltette és emelte magasba, akit éppen akart, szeszélye szerint, és távolított el másokat, akiket már nem szívesen látott. Én még a szemlélője lehettem fiatalon ezeknek a kétarcú pillanatoknak, de már inkább felejttem. Ezt a letűnt világot nem szeretném ünnepelni. Attól, hogy minden más lett, még nem biztos, hogy bármi is változott.

Én voltam a mindenre kapható fiatal író, és talán az egyetlen, aki még ismertem őt személyesen. Húsz évig élt a nyaralójában, a szülőföldemen, és jó barátságban volt a nagyszüleimmel. A nyaralója rendes lakóház volt, szőlővel, pincével, kilátással a csodálatos Dunakanyarra.

Erről meséltem a házigazdáknak:

– A hegyomlás vetett véget ott-tartózkodásának. Többé nem lehetett ide hazajönni. Nem emlékszem, hogy később megírta volna, hogyan történt. A lösz, amelyen a híres borok teremtek, évszázadok óta életveszéllyel fenyegette az itt élőket, egész gádorlakó családok lelték itt a halálukat, máskor kútásókat temetett be a föld. Márpedig a part folyamatosan szakadt bele a Dunába emberemlékezet óta, a római korban már népes település volt a helyén, de azóta még a limes utolsó bástyájából sem maradt egy darab kő sem.

A partomlásokért a bűvópatakokat okolták, melyek nagyobb esőzések után újabb medreket találtak maguknak a föld mélyén. Az omlással a leszakadt lösz mindig megmutatta eredeti citromsárga színét, semmivel össze nem téveszthető lát-

vány, később megváltoztatja a színét, de a frissen leszakadt föld egészen meglepő volt. És azt sem lehetett elfelejteni, amikor Ódium háza lecsúszott a mélybe. Az esemény hírére másnap az egész környék ott kíváncsiskodott. Akadt is látnivaló, egyre távolabbról is eljöttek a hírére, akkor hallottam először azt a szót, hogy katasztrófaturizmus. Több házat maga alá temetett a főutcán. Leszakadt a hegytetőn álló kápolna, és az azt körülvevő temető. Nemigen lehet leírni a látványt, ahol álltunk, a part újonnan kialakult szélén, a lábunk magasságában egy diófa hegyét láttuk. Ebből kiderül a szakadás mélysége. Ott álltunk sokan, ismerősök, barátok, és Ódium törte meg báméskodásunk hosszú csendjét.

– Látjátok, ilyen lehetett a haláltánc.

A római védvár végéhez méltó, apokaliptikus látványban volt részünk, ahogy a velünk szemben keletkezett szakadék felé néztünk. Akkor fogtuk csak fel, mi történt. Mintha egy rianás mentén szakadt volna ketté a temető. Ahogyan már szemléltettem, egy évszázados diófa magasságából a hegytetőtől egészen a földig imbolygott kuszán a haláltánc: a leszakadt sírok, kifordult koporsók csontvázai kapaszkodtak szerte a meredek löszfalon, mintha élnének, és valóban egymás kezét keresnék, hogy ne zuhanjanak tovább. A kriptákban mumifikálódott, fémkoporsóban fekvő tetemek korabeli ruhákat őriztek meg, bordó bársonyleplek és fekete csipkék, fehérre maradt ingekből kicsúszott karcsontok gördültek le a szakadás újabb lavinájával.

Ezt akkor elmeséltem neki is, miközben ő kifelé nézett a vitrázsablakon, hogy emlékszik-e rám. A nagyszüleimet jól ismerte, és én voltam az a kisfiú, aki ott kíváncsiskodott a felnőttek között. Nem emlékezett, csak annyit mondott, hogy azóta sem járt arra.

Nem akart róla beszélni. Elméjét talán beszőtte az amnézia. Megkeseredett, pesszimista, mondtam volna, ha lett volna hozzám bátorságom, hiszen már a nagyanyám is úgy imádta, mint egy igazi herceget.

Most már tudom, milyen jól látta saját utóéletét. Valóban annyira tartják, mint gondolta.

De mindezeket már nem posztolják, erről már azok sem tudnak, akik ott élnek, és megkeseredett a számban a zombori pite. Letettem a tányért az asztalra, és megkérdeztem vendéglátómtól, hogy tudja-e, miért költözött ide.

Nagyon magabiztosan mesélte, hogy a hetvenes években divat volt falusi házat vásárolni, felújítani. A város sem volt olyan messze, hogy rendszeresen ne álltak volna itt autók, írobarátok, és ne égett volna a lámpa hajnalig; csakhogy ennek is vége lett.

Vitrázsablakos nappalijából nézett ki a kertre, a kerek szőnyeg kellős közepén állt, ahogy a ház urához illik, büszkén és reményvesztetten, aki azzal is hangsúlyozza a mondanivalóját, hogy hova áll, hiszen jól tudta, hogy honnan jön a fény a délutáni órákban, és ahogy megvilágította, még magasabbnak tűnt, még idősen is megőrizte öröklött méltóságát.

Annyit már én is tudtam az irodalmi életről, hogy tele van sértett szerzővel, de mégis meglepett. Először azzal, hogy amikor hoztam be a szobába a legújabb, nyomdászágú könyvét csupafog mosolyommal, akkor ő rezzenéstelen arccal intett csak a fejével, hogy tegyem a fászláda mellé.

– Mindenkinek kell írnia egy utolsó könyvet – mondta őszinte, korántsem sértő közönnyel.

Ha az én könyvem lett volna, megtapogatom, beleszagolok, kinyitom, beleolvasok, ujjongok, és ünnepelni akarok az első emberrel, akivel találkozom. Ehhez képest ő meg sem kínált semmivel.

– Téged küldtek?

– Igen.

– Jellemző.

Nem is akartam reagálni, ennyire kevés volnék? Pályakezdő. A nagyok inasa. Járta már nálam fontosabb emberek is itt fontosabb ügyekben. Felállították őt a hordóra a kor előjárói. És most hova lettek? Pedig még élnek. De ezt nem én kérdeztem, csak leolvastam az arcáról, hogy neki már semmi jelentősége, és nem hálás szerep ilyen sorsra jutni a kanális szélén, ahogy mostanában emlegették.

– Vannak olyan emberek, akik ártanak neked, aztán úgy tesznek, mintha te ártottál volna nekik.

Úgy éreztem, kitalálta a gondolataimat. Annak sem volt jelentősége, amit írt ebben a könyvben. Csak egy csalódott öregember állt előttem.

– De hiszen a legjobb könyve – próbáltam mondani valami udvariasat. – Ez megtiszteltetés.

– Legyen eszed, ez büntetés.

– Miért lenne az?

– Elhallgatják.

– Hiszen csak most jelent meg. Honnan gondolja?

– Mert nekem más elképzeléseim vannak az írásról, nem az elefánt ormányának redőiről írtam, nem is a pávatoll múlhatatlan topázszínének tükröztetéséről, és vannak a mondataimban írásjelek, pontos vonzatok, ráadásul az emlékezésről szól a könyv, hogyan jutottunk idáig. A címe pedig Thomas Mannra utal, aki azt mondta, hogy „a mulandóság teremti az időt”.

– Miért éppen a Mulandóság?

– Mert nincs folytatása. Cioran is írt erről, szerinte minden percben arra kellene gondolni, hogy már kevés időnk van hátra, dolgozni kellene, megvalósítani magunkat, befejezni, amit el kell végeznünk; igen, persze – de mondhatjuk azt is, hogy mivel már nincs sok időnk (egy hónap, egy év, tíz év vagy több, mindegy!), semmi okunk sietni, bölcsebb abbahagyni mindent, egy mű semmivel sem ér többet, mint a mű hiánya.

Azt gondoltam, hogy felveszi, kinyitja, beleszagol, megtapogatja, leszedi a védőborítóját. Örül neki. Eddig még nem láttam író, aki ne kapott volna két kézzel új könyve után, amit frissen hoztak a nyomdából. És úgy viszem elé, mint valami lakáj.

– Nem tetszik?

– Nincs jelentősége. Ennek az irodalomnak valamikor tekintélye volt. Ugyan már, ma ki dönt arról, hogy melyik könyv számít. A leghíresebb könyvek a szobák polckirakatának legbecsesebb díszai. Azt senki sem tudja, vannak-e egyáltalán bennük mondatok. Witold Gombrowitznak feltették a kérdést, hogy van az, hogy te, a komoly és bonyolult író unod Proustot, James Joyce-t, helyettük silány regényeket olvasgatsz. Erre azt válaszolta, hogy a magasröptű művészetet szinte senki nem olvassa, a pusztja jelenlétével szerepel a kultúrában.

Hátat fordított a könyvnek, az asztalnak és nekem. Hallgatott, és alig győztem már kivárni ennek a hosszú csendnek a végét. Most hogy mondjam meg neki, menyire kéne vizelnem. Próbáltam uralkodni magamon, és tovább hallgattam a monológját.

– Meglátogatnak, de bár ne tennék. Tudod, én már szenilis vagyok, de nem szeretem, amikor hülyének néznek. Kimegyek, a konyhában főzök nekik kávé, ezüsttálcán, elegáns porceláncsészéket kerítek, poharakat is hozok, bort, pálinkát, addig egyedül hagyom őket a szobában, mindig legalább hárman-négyen jönnek, útközben benéznek, kedves gesztus, de mindig megbánom, hogy ajtót nyitottam nekik. Amikor elmennek, másnap-harmadnap már feltűnik, hogy valamit nem találok, hiányzik néhány könyv, mert táskával, szatyorral jönnek be, amiben hoznak a saját könyvükből, dedikálják, én meg úgy teszek, mintha örülnék, mintha el akarnám olvasni. Jönnek az urak, traktálom őket, aztán észreveszem, hogy elvittek megint néhány könyvet, főleg ritkaságokat, leginkább olyanokat, amiket letagadnának, hogy egyáltalán olvasták. Pontosan tudom, hogy miket tettek a táskájukba, és tudom, hogy ők vitték el. Nem tehetem szóvá, melyiküket vádoljam meg, talán mindegyikük vitt, amit csak ért, ki számolja már ezt a rengeteg könyvet. De azóta nem fogadok látogatókat, azóta nem hagyok itt magára senkit, a falakat könyvespolcok borítják, és amíg élek, nekem minden könyvre szükségem lesz. Olvasni nem felejték el. Gyere, kimegyünk a kertbe.

– Hol vizelhetek? – szedtem össze a bátorságomat.

– Én ott szoktam a nádkerítés mögött – mutatott a legnagyobb természetességgel a kanálspart felé, mintha csak a Savoyai Jenő görbe mutatóujját láttam volna Jacob van Schuppen festményén, amiről Ódium is írt.

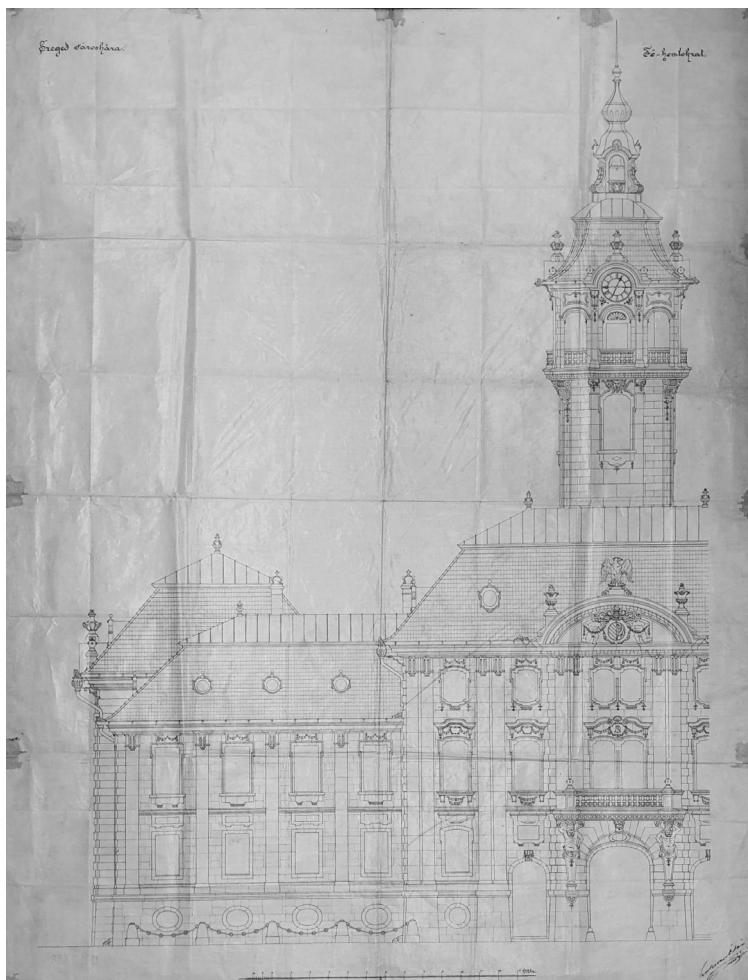
Új könyvét az asztalán hagytam a szobában, de volt nálam egy másik példány is, a saját példányom, dedikáltatni akartam vele, de úgy alakult a látogatásom, hogy nem volt rá alkalmam, sehol sem találtam olyan rést a beszélgetésünkön, ahol egy spontán mozdulattal lenyúlhattam volna a táskámért, amit a bokámnak támasztottam, és megilletődötten kérhettem volna, hogy mint családunk régi barátja, vessen oda a tollával emlékül pár szót, a nagyanyámnak. Aztán úgy éreztem, mintha egy

szoborral állnék szemközt a kertben, akinek arcáról minden mimikát leölt a mulandóság.

– Öreg író lettem, mert nem haltam meg fiatalon, ezen nem tudok változtatni.

– Nekem mennem kell – bólintottam felé.

Visszabólintott a kapuból.

Lechner Ödön: Szeged városháza főhomlokzata, mérnökpapír, 79×107 cm,
MNL CSML, XV.2.b. 45.26.